

H A Z A F E L É

Irta: GERGELY SÁNDOR.

Felültem az ágyon. Reszkettem. Valami borzalmasat álmodhattam. Nem tudom... Elfelejtettem. Valaki fejbe vert. Még most is fáj a fejem. Tarkómat mintha kalapáccsal vernék és egyik halántékomtól a másikig vastag furó járna odavissza. Jaj... Furcsa álom!... Még az ébredéskor is érzi az ember... a fejem! Szemem mintha ki akarna szakadni! Jaj... Van itt valaki? Valaki ápolónő, bajtárs?... Nincs, nincsen itt senki. És sötét van. Senki sem mozdul. Hány óra van? Éjszaka van már? Furcsa, délután feküdtem le és már az éjjelbe aludtam magamat? De hát hol vannak a többiek?

Jobbfelé nyultam. A jobboldali ágyon gázmérgezéses vend katoná a szomszédom. Ágya most üres. Balról mellettem bácskai baka feküdt. Ágya felé tapogattam. Az ő fekhelye is üresen ásitott kúbató tenyerem alatt.

Most újra éreztem: valami borzalmas erő csapott tarkómra. Elszédültem. Hang se jött torkomra. Feküdtem, kábultan. Most újra a csapás. És halántékomon újra elindult a furó... És a jobboldalin is. Egymásfelé közeledtek... Jaj... az orrtő tájékán összeérték... Szikrázó pengéssel csapott össze a két acélszerszám... Milliós szikra, piros, sárga, kék, zöld, lila porzásban lángolt elém... Vad nyögésre ijedtem. Jár valaki a szobában?!

— Testvér... — nyöszörögtem.

Senki se felelt. A nyögés is elhalkult. Igen, igen, már tudom... Én jajgattam, a borzalmas kinok az én számon ömlesztették a szobába a csunya jajveszékelést. Feküdtem. Most nem fájt semmi. Aztán lágy danában halkán körülfogott a csönd... Halk döngésben lehelt körül a pihenés! Fejem lehült. Mintha kánikulai napsütéstől hirtelen jégverembe léptem volna... Így feküdtem az ágyon s verejtéke a testemre fagyott.

Ugy látszik lázam volt. A gáz, a fene tudja, milyen hatása. Az egyik embert megöli, a másikat lázba veri. Mint most engem. Annyi baj legyen! Kis láz, aztán felpakol az ember, fel a vöröskeresztes vonatra, lombán elindulnak a kerekek és döcögve mégis csak hazaér a katona. Haza... Igen. Vége a mézszárlásnak apám, kezdjük a munkát... Postamester ur, nem tud nekem valami állást? Hogy mit tudok? Semmit. Mi az istent tudnék! Katona voltam négy évig. Szóljon kérem Lábady urnak, talán bekerülhetnék az uradalomba. Ispán szeretnék lenni. Vagy... talán jegyző, valahol a Dunántulon, faluban. Igen, ispán, vagy jegyző. Megtanultam a parasztok nyelvét. Nem, nemcsak a nyelvét, parasztmódra gondolkodom én is. Életem hozzájuk hasonló, egy az életem az övékkel, az agyag, amit rákrakott a lövészárók, az éhség, a közös latrina és a hadiszállítókra meg a hadosztálynál bekvártélyozott elegáns ringyókra tett megjegyzéseink egybeolvasztottak bennünket... Jaj, mikor is volt, hogy más ruhát hordtam! A fenekünk most egyformán kilóg rongyos nadrágunkból, lábujjunk kikandikál bakkancsunkból. Piszkos, sáros sapkánkba faszoltuk a napi huszdeka, morzsás kukoricakenyeret, az egy-adag dörgeműzét, a tizenkétdeka konzerv lóhust. Még egy liter vizet is kaptunk. Egy napi porció!... Ott helyben faszoláskor befaltuk az enni-valót és benyakaltuk a vizet és kusztunk vissza a helyünkre, a beton-állásokba... És szembe velünk az amerikaiak... Az anyátok istenit, mikor lesz már vége! Már jó volna ispánnak, vagy jegyzőnek lenni. És akkor, akkor merjen csak valaki kezét emelni egyetlen szegényre, az én

öklöm... Miket is csináltak otthon ezek a dögök! A hadiözvegyek és hadiárva élete szörnyű lehet. Ellopják a pénzüket a jegyzők. No lesz majd nemulass! Kiirtani a jegyzőket! Ki, egy szálig!... No, a fene egye meg, ugy látszik, azért pofázok én is a bakákkal együtt, hogy helyet csináljanak nekem valami ilyen faluban. Könnyű az eset: a jegyzőt felhuzzuk a fára és helyébe beülök én. Hát nem, ezt nem lehet! Más pályára kéne menni. Vértől mocskos a jegyző helye. Elég volt a vérből. De... de nem értek semmihez. Legfőleg katonának vagyok jó. Békekatonának. Békekében is kell hadsereg. A rendfenntartásra. Igen, ez jó lesz! Bezupálni. Valakit elvenni feleségül. Kaucióval. Valami gazdag tyukot, lehetőleg öreget, szivbajjal, hogy hamar meglépjen erről a rohadt világról.

Az üres szoba hangosan verte vissza röhejem visszhangját. Könnyűnek, gondtalannak éreztem magamat. Gondolattalanul heverésztem sokáig. Aztán hirtelen nyugtalanul, felültem. Hol vannak a többiek? Éjjel van! Senki sincs a szobában!

— Araskov — mondtam hangosan — Araskov, hol vagy?

De a bácskai bajtárs nem felelt.

— Pinterics... te Pinterics — kiáltottam, de a vend baka nem jelentkezett.

— Ki van itt?... Wer ist hier?? — csönd — Schwester, Schwester... — senki se jött, pedig az ápolónő éjjel mindig itt ült az ajtóban és vigyázott. Hiszen a mi szobánk a „sulyos osztály” volt.

Mi történhetett?! Csak nem tán?... Araskov is. Pinterics is és a többiek mind, egyszerre más osztályra kerültek? A más osztály itt a hullakamrát jelentette. Csak én maradtam meg?! Szegény komák! A bácskai feketeföldek hiába várnak, a vendvidéki lankások nem hívogatnak többé. Na kész! Még én sem értem haza! Ez a nagyüzem itt szakadatlanul szállítja a hullákat a túlvilágra.

Lemásztam az ágyról. Szédültem. Megkapaszkodtam az ágyban. Tapogatva, bukácsolva, az ágy sorokba kapaszkodva másztam az ajtó felé. Az ajtó csukva volt. És vaksötétség mindenütt. Ilyen rémes feketeséget még nem is láttam. Soha! Borzalmas! Vaksötétség!

Vaksötétség! Furcsa szó. Meg számárság is. A vak nem lát. Nem lát sötétséget se. Vagy igen? Ki tudja! Még nem beszéltem vakkal ilyen dolgról.

Ahá, itt az ajtó! A kapcsolót is megleltem. Megkattintottam. Egyszer, kétszer, többször. Nem gyulladt fel a villany! Mi a fene van vele? Csavarom, csavarom! Semmi... Az isten pofozzon meg benneteket! És még azt mondják, hogy a németek nagyszerűen szerveznek meg mindent! Harminc kilométernyire a front mögött barakkórházat állítanak és még villanyt sem szerelnek a betegszobákba!

Dehát tegnap még volt! Az istenit neki, hát akkor mi ez! A betegek kihalnak, a villanyt leszerelik! Feltéptem az ajtót. Sötétség mindenütt. De az udvarról idelármázott a rengeteg ember hangos beszéde.

Valami gyülekezésféle lehet! Persze, bizonyára bejött a kórházparancsnok, mint már annyiszor és azt mondta: „Bajtársak!” S lenn a kertben, ahova lejárt, aki tudott, a maga lábán és ahová levitték hordágyon a sulyos betegeket, a kerti padra állt a porosz ezredes ur, a gyomra fölött rakásnyi kitüntetéssel és beszélt. Magyar, szlovák, szerb, román, lengyel, vend tolmács fordította a szavait. A tolmácsok kis csoportjaik körében álltak és fordították az ezredesi okosságok értelmét. Az apró csoportok száján felvillant a szitok, vagy a dühödt nevetés, mert az ezredes ur ilyeneket mondott: magyarázzátok meg otthon, hogy nemcsak a harctéri halál jelent hősi halált, hanem, legfelsőbb hadurunk is

azt mondja, hogy aki odahaza civilmunkában hal éhen, katonaként becsülendő, hiszen a hazáért halt éhen, akár a lövészárk-katona. Kitartani!

Álltam a szoba ajtajában és füleltem a kertből idezsongó lármát. Jókedve van az embernek, hangos, nyerítő kardal zengett felém a kertből. Az ezredes ur szavát nem hallottam... A kert felé indultam... Zuhantam, zuhantam lefelé! Igen, igen: öt lépcsőt gurultam... Elfelejtettem, hogy itt lépcső is van. Efelejtettem?... Nem, nem láttam! Hogy a csudába is láttam volna! Hiszen sötét van mindenütt! Mi történt? Elaludt minden lámpa? Elromlott a központ, megállt a gépház? Jaj! Jaaaj!... A cementpadlón feküdtem, arccal lefelé fordulva, orromból szivárgott a vér és tarkómra most újra vad, gyorsuló csapásokkal sulykolt az iménti rémséges fájdalom. Vésők... vésők nyomultak belém! És feszítették szét... a fejemet. Éles, acélos csengéssel vert a vésőfejre az acélkalapács... Ki akarják tolni a szememet... Sikoltottam... A folyosón végigrohant üvöltésem.

Dobogó bakkancsok törtek felém. Suhogó vásznakban jöttek a Schwesterek. Felemeltek. Számon és orromon csurgott a vér és a nyál. Nyöszörögtem. Bevittek a szobába. Ágyra fektettek. Araskovot is behozták hordágyon. Nehezen lélegzett. Gázmarta tüdeje sipolt. Később behozták Pintericsét is. Letették a szomszédos ágyra.

— Ne ordits — mondta Araskov — mingyá itt az orvos.

— Testvér, csavard fel a villanyt — mondtam elcsendesedve.

Nem mozdult senki.

— Csavarjátok fel a villanyt. Az istenit a fejeteknek! Gyujtsatok gyertyát.

Mi az? Senki sem mozdul? Hát mi van itt? Ezek a komák, de megváltoztak! Fekültem az ágyon. Visszaestem. A fejem huzott vissza a vánkosra. Tenyeremet tarkóm alá toltam és úgy erőltettem magamat fölfelé. Visszazuhanam.

— Villanyt! — üvöltöttem — Licht, Schwester!

Az ápolónő fölémhajolt. Egész testével rámfeküdt, hogy leszorítson. Melle a mellemen, arca az arcom fölött. Lehellete szájamba csapott.

— Licht — ordítottam és beleköptem a fölémerőlködő asszonyi arcba. Az ápolónő sikoltott. De nem eresztett. Az ágy reszketett.

— Licht, Licht — nyöszörögtem.

Az ajtó táján halk mozgolódás. Csönd lett. A folyosón siető sarkantyupengések közeledtek. Az orvos jött.

— Villanyt testvérek, gyujtsatok villanyt! — sirtam.

Most eleresztett az ápolónő is. Az orvos felé suhogtak vásznai.

— Was hat denn dieses ungarische Schwein? — kerüezte az orvos.

Nyöszörgésem elfulladt. Az ápolónő siránkozva magyarázott. Az orvos átkozódott. Finom cigarettafüstöt éreztem. S az orvos csak mondogatta: so ein Schwein!... Az ágyakon csönd volt. A betegek takaróik alá huzódtak. Araskov, Araskov... az anyád istenit, hol a ti bajtársiaságtok?... Araskov, Pinterics... senki sincs mellettem... Világosságot! Látni akarom ezt a dögöt...

— Licht... — üvöltöttem újra.

Az ápolónő fölém hajolt. Lefogta hadonászó két kezemet. Az orvos mellém ült, tenyere arcomon mászkált. Átható cigarettaszag ült ujjain. Ujjaszemem táján babrált. Jaj!... A szemem! Mintha tüzes vassal sütögetnék. Szétfeszítette a szemhéjjakat! Mit akar ez a marha? A sötétben vizsgál?

— Licht! — üvöltöttem tele tüdővel — Licht!

Az ezredorvos a szájamra tapasztotta tenyerét. Elkaptam arcomat

és élesen, mélyen beleharaptam a tenyerébe.

— Ach, ach, der Kerl!... felugrott, sarkantyuja pengett — der ist ja blind!

Araskov hirtelen köhögni kezdett. Hosszasan, sipolva, erőszakosan. A szemközti ágyakon hangos beszédbe kezdtek a német betegek. Értelmetlen összevisszaságban zsongott a szoba. És én éreztem: miattam történik mindez. Miattam harmónikáztatja csunya hangszálaival tépett tüdejét Araskov és haslövéses hegedt sebét miattam veszélyezteti Fahr-Kanonier Paul Henschel, miattam ver lármát minden baka, nehogy halljam ennek a vadállatnak a szavát!... De már késő! Már meghallottam. Tisztán, élesen szállt felém a hang, mint a tüzesített lándzsahegy. Szurt a szó: blind... Der Kerl ist ja blind... Undorodva mondta ezt az ezredes ur... Hát igen, undorító is a vak! Féreg! Csuszómászó!...

Csönd. A sarkantyuk elpengtek. Az ápolónői vásznak is elsuhogtak. A szobában nem mozdult senki sem. Pinterics, mi van veled? Mára még szavadat sem hallottam! Csak nem sajnálsz? Hé, Pinterics koma, ne bógj, nézd, idegesítesz engem. Vak vagyok, nem jó engemet ingerelni. Ne sirj koma...

Hangos, siró lármát füleltem...

Sirtam? Én és nem Pinterics?

— Ne sirj, ne sirj — hajolt hozzám Pinterics és a másik oldalról Araskov — még nem biztos...

— Mi nem biztos? Ha nem biztos, akkor miért sirattok?

Nem feleltek. Végigtöröltem arcomat. Verejtékes és könnyes mocskot suroltam le róla. Küppögő légzésemet ügyeltem... Ugy? Hát én sirattam magamat? Én és nem a többiek engem? Ültem sokáig szótlantul. Jobbról, balról két bajtársam. Két bajtársam, akiket felfal a gáz, akiket hordágyon visznek a kertbe és akik napról-napra fogynak, gyengülnek. Bajtársaim, akik együtt falták be velem a gázt, akik talán egy héten belül elpatkolnak és csak én, a szerencsés, viszem el szárazon, vakon... De testvéreim, én már végeztem, én vakon nem megyek haza... Inkább itt harminc kilométerre a front mögött, valahová, valahol belelőm magamat. Bele a latrinába! Igen, ez lesz a legjobb, oda való minden gyámoltalan, ott a legmértöbb vég az olyannak, aki megy, mint a barom... Várja a golyót, a szuronyt, befalja a gázt és eloltatja szemvilágát. Kikért?

— Öket nyomd a latrinába, ne magadat — vélte Pödör.

— Bizony ezt így kéne. De most már hiába minden. Vakember! Vak... — Hanyat vágtam magam. Nem feleltem senki kérdésére. Feküdtem. Az ápolónő jött. Injekciós tűt szurt karomba. Mukkanás nélkül türtem... És hamarosan jött a kábulat...

Az ágy megmozdult... Előrerengott, aztán hátra. Felemelkedett és lebegett, lebegett. Hirtelen iramodva, zajtalanul előresiklott. Emelkedett. Magasra. Lent fények villantak. Lent, alattam apró báránnyelűként ködlött a srápnelltűz, piszkos, zöld fellegekben kuszott a gáz és égett, égett falu, város, erdő... Tűz, tűz mindenütt. Aztán kiugrott az árokból és egymásnak rohant a két ellenséges csoport. Előreszegezett szuronyok vasán csillant a tűz. És egyszerre, hirtelen a magasba lendült a döfésre kész szuronyosor. A két vonal egymáshoz ért... Hahó!... A két vonal megtorpant. Megfordult. A szuronyok visszafelé indultak. Mindegyik, a maga imént védett területe felé... Elől rohant Pinterics, meg Araskov. Hurráh, hurráh...

...Reggel kábultan ébredtem. Vaggonban feküdtem. Alattam dübörögve gördültek a kerekek. Araskov nevét kiabáltam. Pintericsét hivo-

gattam. Nem felelt senki. És senki ismerős hangját nem fedeztem fel a zümmögő halk suttogásban... Vitt a vonat, hazafelé... Lemásztam az ágyról, tapogatva mentem kifelé. Valakire ráléptem, valaki lábára.

— Te nem tudsz vigyázni? — szólt rám németül valaki.

— Kuss.

— Du... du... Schwein...

A beszélő felé nyultam. Torkát érte tenyerem. Szoritottam. Üvöltött. Kivették a kezeimből.

— Tanuld meg te dög, — mondtam nyugodtan és boldog örömmel — tanuld meg, hogy vakkal, vak katonával másként beszélj!

Finomruhás ápolónő sugta fülembe: gróf Uchritz ur, a kórházvonatra beosztott parancsnok, akit én megnyomorgattam.

— Igen? Hát akkor — röhögtem és odafordultam, ahol a gróft sejtettem. — Igen? akkor jó. Hát gyere hadnagy ur, a klozetre akarok, kisérij oda! — Feléje mentem, közben zsebemből cigarettát húztam elő — nesze, nesze, fájdalomdíjnak. És ha baj lesz otthon, csak szólj nekem... nálam biztos kenyér vár... Az a, biztos kenyér. Kinyujtott, tapogatózó tenyerem újra beleakadt a gróf selymes ingbluzának a galléréjébe. — Én leszek a vak harmónikás, te majd szeded a pénzt, he?...

S én álltam, arcom a vagon rohanó dülöngélésében hozzacsapódott a gróféhoz és nevettem... nevettem.

A többiektől hallottam, másnap, amikor felébredtem, hogy kény-szerzubbonny hiján az ágyhoz szijjaztak.

Hazaértünk...

WALT WHITMANN : ÓDA

Fordította: FODOR JÓZSEF

1.

*Bátorság csak! Testvérek és nővérek!
Kíartani! A szabadságot óvd, akármi jön!
Semmi, hogy elbukik, egy-két hibától, vagy a hibáknak tömegétől,
Vagy a nép hálátlanságától és közönyétől, vagy az árulók miatt,
S a hatalom félelmétől, ágyutól, zsoldostól és kezétől a büntető
kénynek!*

*Fel, fel és újra fel!
Miben mi hiszünk : lappangva ül, ül minden kontinensen, szigeten és
tengerek szorosaín;
Miben mi hiszünk: nem vár senkit, nem ígér semmit, nyugalomban
ül s a fényben, biztos és erős, s nem ismer csüggedést:
Türelmesen várva eljövendő idejét.*

*(Nemcsak a hárség énekei dalaim,
De riadói a zendülésnek is;
Mert felesküdt költője vagyok minden rettenhetetlen lázadásnak,
át az egész világon,
S ki velem halad, maga mögött hagy békét és szokott foglalkozást
S kockáztatja életét, minden percben halálra szántan!)*